

شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خاوران

مرکز مدیریت حوزه علمیه خاوران

معاونت پژوهش

عنوان

الزامات اعتقاد به توحید در ربوبیت از منظر

قرآن

استاد راهنما

حجت الاسلام و المسلمین آقای علی حیدر مرتضوی

نکارنده

رومینا صفری

سال تدوین

۱۴۰۳

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تحمیدیه

« الْحَمْدُ لِلَّهِ الْفَاشِي فِي الْخَلْقِ حَمْدُهُ وَالْغَالِبِ جُنْدُهُ وَالْمُتَعَالِي جَدُّهُ؛ أَحْمَدُهُ عَلَى نِعَمِهِ التُّوَامِ وَالْآلَاءِ الْعِظَامِ، الَّذِي عَظَّمَ حِلْمَهُ فَعَفَا وَعَدَلَ فِي كُلِّ مَا قَضَى وَعَلِمَ مَا [بِمَا] يَمْضِي وَمَا مَضَى؛ مُبْتَدِعِ الْخَلَائِقِ بَعْلَمِهِ وَمُنْشِئِهِمْ بِحُكْمِهِ، بَلَا اقْتِدَاءٍ وَلَا تَعْلِيمٍ وَلَا احْتِدَاءٍ لِمِثَالِ صَانِعِ حَكِيمٍ وَلَا إِصَابَةٍ خَطِئٍ وَلَا حَضْرَةَ مَلَأَ. وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، ابْتَعَثَهُ وَ النَّاسُ يُضْرِبُونَ فِي غَمْرَةٍ وَيَمْوَجُونَ فِي حَيْرَةٍ؛ قَدْ قَادَتْهُمْ أَزِمَةُ الْحَيْنِ وَاسْتَغْلَقَتْ عَلَى أَفْئِدَتِهِمْ أَقْفَالُ الرَّيْنِ »^۱.

سپاس خداوندی را سزااست که ستایش او در خلق آشکار، و سپاهش پیروز، و بزرگی او والا و بیکرانه است. خدا را برای نعمت‌های بی‌درپی، و بخشش‌های بزرگش ستایش می‌کنم، خدایی که حلمش بزرگ و عفوش فراگیر است، در فرمانش عادل، و از گذشته و آینده با خبر است. با علم خود جهان هستی را پدید آورده، و با فرمان خود موجودات را آفریده است، بی آن که از کسی پیروی کند، و یا بیاموزد، و یا از طرح حکیم دیگری استفاده نماید، در آفرینش پدیده‌ها، دچار اشتباهی نشده و نه با حضور و مشورت گروهی، آفریده است. گواهی می‌دهم که محمد صلی الله علیه و آله و سلم بنده و فرستاده اوست، هنگامی او را مبعوث فرمود که مردم در گرداب جهالت فرو رفته بودند، و در حیرت و سرگردانی به سر می‌بردند، هلاکت آنان را مهار کرده و به سوی خود می‌کشید، و گمراهی بر جان و دلشان قفل زده بود.

۱- سید رضی، نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، خطبه ۱۹۱

تقدیم به

اگر این مختصر را ارزشی است؛

آن ارزش تقدیم به:

قطب عالم امکان، امام زمان(عج)

آنکه جهانی در انتظار عدالت و لطف اوست.

تقدیم به خانواده عزیزم، به پاس قدردانی از قلبی آکنده از عشق و معرفت که محیطی سرشار از سلامت و امنیت و آرامش و آسایش برای حقیر فراهم آورده‌اند.

تقدیر و تشکر

خداوند را سپاس بی کران می‌گذارم که مرا در تدوین این رساله موفق فرمود و روزنه‌های تازه‌ای را برای درک حقایق و معرفت نسبت به، با فضیلت‌ترین عبادت‌ها، برترین جهاد وزمینه ساز بهشت را به رویم گشود. از خداوند متعال توفیق روز افزون و جبران زحمات کلیه اساتید محترم و فاضلی که در طی دوران تحصیل، این حقیر را در جهت کسب علم و دانش یاری و مساعدت نمودند، خواستارم؛ و با تشکر خالصانه از استاد راهنمایم: حجت الاسلام والمسلمین آقای مرتضوی که نهایت همکاری را داشتند، با قلم قاصر خویش گل واژه‌های تقدیر و سپاس را از قالب معرفت برگزیده و تقدیم حضورشان می‌دارم.

فهرست منابع

* قرآن با ترجمه مکارم شیرازی

* نهج البلاغه با ترجمه محمد دشتی

کتب فارسی

۱. آمدی، عبدالواحد بن محمد تمیمی، غررالحکم و دررالحکم، ویراستار: باقر میر عبداللهی، چاپ هشتم، بی جا، مؤسسه فرهنگی دارالحدیث، ۱۳۹۵
۲. امین، نصرت بیگم، مخزن العرفان در تفسیر القرآن، ج ۱۳-۹-۱۱-۱۲-۲-۳-۶-۷-۱، چاپ اول، اصفهان، گلبهار، ۱۳۸۹
۳. انصاریان، حسین، تفسیر و شرح صحیفه سجادیه، چاپ اول، قم، دارالعرفان، ۱۳۸۳
۴. مجتبی تهرانی، ادب الهی، ج ۲، چاپ یازدهم، قم، مصابیح الهدی، ۱۴۰۰
۵. دلشاد تهرانی، مصطفی، مکتب مهر: اصول تربیت در نهج البلاغه، چاپ سوم، تهران، دریا، ۱۳۸۸
۶. جعفری، محمد تقی، شرح نهج البلاغه، تنظیم: عبدالله نصری، ج ۴، چاپ اول، بی جا، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۹
۷. جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، ج ۱، چاپ اول، قم، مرکز نشر اسراء، بی تا
۸. -----، ایوبی، حیدر علی، توحید در قرآن، چاپ نهم، بی جا، اسراء، ۱۳۹۹
۹. -----، فطرت در قرآن (تفسیر موضوعی قرآن کریم)، ج ۱۲، چاپ اول، قم، اسراء، ۱۳۹۸
۱۰. -----، مراحل اخلاق در قرآن کریم (تفسیر موضوعی قرآن کریم)، تنظیم: علی اسلامی، ج ۱۱، چاپ اول، بی جا، اسراء، ۱۴۰۰
۱۱. -----، هدایت در قرآن، مصحح: علی عباسیان، ج ۲، چاپ هشتم، بی جا، مرکز نشر اسراء، ۱۳۹۷
۱۲. خلجی، محمد تقی، اسرار خاموشان (شرح صحیفه سجادیه)، ج ۱، چاپ اول، قم، پرتو خورشید، ۱۳۸۳
۱۳. خمینی، روح الله، آداب الصلاه، چاپ هفتم، قم، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۰
۱۴. -----، دانشنامه امام خمینی، ج ۷-۶، چاپ اول، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۴۰۰
۱۵. -----، شرح چهل حدیث، چاپ اول، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۲
۱۶. -----، شرح حدیث جنود عقل و جهل، چاپ سیزدهم، بی جا، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۹

۱۷. ----- ، موسوعه امام خمینی قدس سره شریف، چاپ تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۹۲
۱۸. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، مترجم: غلامرضا خسروی، ج ۲-۴، چاپ چهارم، تهران، المکتبه المرتضویه لاحیاء آثار الجعفریه، ۱۳۸۳
۱۹. رستمیان، محمد علی، حاکمیت سیاسی پیامبر و امامان از نگاه قرآن، بی‌جا، مجهول، بی‌تا
۲۰. سبحانی تبریزی، جعفر، مرزهای توحید و شرک در قرآن، چاپ اول، تهران، نشر مشعر، ۱۳۸۰
۲۱. ----- ، منشور جاوید، ج ۲-۱، چاپ اول، قم، مؤسسه امام صادق (ع)، ۱۳۸۸
۲۲. ----- ، منشور عقاید امامیه، چاپ ششم، قم، مؤسسه امام صادق (ع)، ۱۳۷۶
۲۳. شمس، علی، ولایت فقیه اندیشه‌ای کلامی، ج ۱، چاپ اول، بی‌جا، مؤسسه پژوهشی امام خمینی، ۱۴۰۱
۲۴. طباطبایی، محمد حسین، ترجمه تفسیر المیزان، مترجم: ناصر مکارم شیرازی و دیگران، ج ۲۰-۱۱-۱۲-۱۶، ۵-۷-۸-۹-۱۰-۴، چاپ هفتم، قم، بنیاد علمی و فرهنگی علامه طباطبایی، ۱۳۶۷
۲۵. طیب، عبدالحسین، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱۴، چاپ اول، تهران، سبطين، ۱۳۸۶
۲۶. عسکری، مرتضی، عقاید اسلام در قرآن کریم، مترجم: محمد جواد کرمی، ج ۱، چاپ اول، تهران، مجمع علمی اسلامی، ۱۳۷۵
۲۷. فیاض بخش، محمد تقی، مراقبات اخلاق توحیدی، محقق: مهدی امیری، ج ۱، چاپ اول، تهران، فیض فروزان، ۱۴۰۱
۲۸. فیض کاشانی، ملا محسن، راه روشن، ج ۷، چاپ اول، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲
۲۹. قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۱۰-۹-۷-۱-۳-۶، چاپ اول، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن، ۱۳۸۵
۳۰. قرشی بنابی، علی اکبر، قاموس قرآن، ج ۴-۳، چاپ چهارم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۴
۳۱. کریمی، جعفر، وفا، جعفر، ولایت فقیه، ج ۱، چاپ اول، تهران، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. نمایندگی ولیه فقیه. اداره آموزش‌های عقیدتی سیاسی، ۱۳۷۸
۳۲. کلینی، محمد بن یعقوب، ترجمه اصول کافی، مترجم: حسن صادق زاده، ج ۳، چاپ دوم، تهران، قائم آل محمد، ۱۳۸۵، روایت ۱
۳۳. محقق، محمد باقر، اسما و صفات الهی در قرآن (فقط)، ج ۱، چاپ اول، بی‌جا، اسلامی، ۱۳۷۲
۳۴. مدرسی، محمد تقی، تفسیر هدایت، مترجم: احمد آرام، ج ۱۸-۱۷-۱۲-۱۰-۸، چاپ اول، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۱۳۷۷

۳۵. مصباح یزدی، محمد تقی، آموزش عقاید، ج ۱، چاپ هفدهم، بی‌جا، بین الملل سازمان تبلیغات اسلامی، ۱۳۸۴
۳۶. -----، آموزش فلسفه، ج ۲، چاپ هجدهم، بی‌جا، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۶
۳۷. -----، به سوی خودسازی، نگارش: کریم سبحانی، چاپ چهارم، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۴
۳۸. -----، جهان‌شناسی، معارف قرآن ۲، مصحح: حمید آریان، چاپ اول، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۹۱
۳۹. -----، خداشناسی (معارف قرآن ۱)، محقق: امیر رضا اشرفی، چاپ پنجم، بی‌جا، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۹۹
۴۰. -----، خودشناسی برای خودسازی، چاپ سیزدهم، قم، مرکز انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، ۱۳۸۶
۴۱. -----، در پرتو ولایت، ج ۱، چاپ دوم، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۸۳
۴۲. -----، نظریه سیاسی اسلام، محقق: کریم سبحانی، ج ۱ و ۲، چاپ نهم، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۱
۴۳. مطهری، مرتضی، فطرت در قرآن، چاپ اول، بی‌جا، انتشارات صدرا (مرکز نشر آثار استاد شهید مطهری)، ۱۳۹۸
۴۴. -----، آزادی معنوی، چاپ چهل و نهم، تهران، صدرا، ۱۳۹۰
۴۵. -----، آشنایی با قرآن، ج ۷، چاپ اول، تهران، صدرا، ۱۳۹۹
۴۶. مرکز دائرة المعارف بزرگ اسلامی، دانشنامه بزرگ اسلامی، ج ۱۵
۴۷. معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، چاپ سوم، بی‌جا، زرین، ۱۳۸۶
۴۸. مکارم شیرازی، ناصر و همکاران، تفسیر نمونه، ج ۲۶-۲۵-۱۰-۱۱-۱۶-۲۰-۲۲-۲۴
- ۳-۱-۷-۸-۹-۶، چاپ اول، طهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۵۳
۴۹. مکارم شیرازی، ناصر، برگزیده تفسیر نمونه، محقق: احمدعلی بابایی، ج ۲، چاپ هفدهم، تهران، دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴
۵۰. موسوی، خلیل، مراتب توحید الهی در حکمت متعالیه، چاپ دوم، قم، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی (ص)، ۱۳۹۳

۵۱. نراقی، احمد، معراج السعاده، چاپ اول، قم، دارالکرامه، ۱۳۹۳
۵۲. نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات، مترجم: کریم فیضی، ج ۳، چاپ سوم، بی جا، قائم آل محمد، ۱۳۹۰
۵۳. هاشمی شاهرودی، محمود، مؤسسه دائره المعارف فقه اسلامی، ج ۴، چاپ اول، قم، مؤسسه دائره معارف الفقه الاسلامی، ۱۳۸۵

کتاب عربی

۱. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، محقق: عبدالسلام محمد هارون، ج ۵-۲، چاپ اول، بیروت: دارالفکر، ۱۳۵۸
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۳-۱، چاپ اول، بیروت، دار البیروت، ۱۳۷۵
۳. حسینی زبیدی، محمد مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۲، چاپ هشتم، بی جا، دار الهدایه، ۱۳۸۵
۴. طوسی، محمد بن حسن، التبیان فی تفسیر القرآن، مصحح: احمد حبیب عاملی، ج ۲، چاپ اول، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا
۵. عاملی، محمد بن مکی، الالهیات، ج ۱، چاپ سوم، بی جا، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی، ۱۳۷۱
۶. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، ج ۳، چاپ اول، بیروت، مؤسسه للمطبوعات، ۱۴۰۸ ق
۷. مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی، مرآه العقول فی شرح أخبار آل الرسول، مصحح: هاشم رسولی، ج ۷، چاپ سوم، بی جا، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۹۱
۸. مصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۱۳-۱، چاپ اول، تهران، مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، ۱۳۸۵

مقالات

۱. ابراهیمی، باقر، مصطفی پور، اسد الله، «تحلیل عقلی دینی توحید در خالقیّت و توحید در ربوبیت و رابطه بین آن دو (با تاکید بر دیدگاه اندیشمندان معاصر)»، فصلنامه عقل و دین، ۱۴۰۰
۲. احمدپور، علی، «نقش فطرت و طبیعت انسان در سیر صعودی و نزولی او از دیدگاه امام خمینی (ره)»، فصلنامه نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، ۱۴۰۱
۳. جعفری، سیاوش، «الزام سیاسی: درآمدی بر مبانی اطلاعاتی روابط متقابل فرد و دولت»، فصلنامه حقوق و سیاست، ۱۳۸۵، شماره ۲۱
۴. شریفی، عنایت، «منشأ الزام در احکام فقهی و شرعی»، فصلنامه حقوق اسلامی، ۱۳۹۴، شماره ۴۴

۵. عیسی‌زاده، عیسی، «استقامت در دین‌ورزی؛ بررسی عوامل و آثار آن در قرآن»، فصلنامه ره توشه، رمضان ۱۴۴۴
۶. امیری فرد، فاطمه، توحید ربوبی در دیدگاه‌های تفسیری آیت الله جوادی آملی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، سال ۱۴۰۰
۷. توکلی بنیزی، مهری، خودشناسی و خودسازی و نقش آن دو در اخلاق فردی و اجتماعی با تکیه بر نهج البلاغه، دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)، قزوین، پایان نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۹۰
۸. شیرزادی، ناهید، علل و عوامل مؤثر بر استقامت و آثار آن در قرآن و حدیث، مؤسسه آموزش عالی باختر ایلام، پایان نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۹۵
۹. آزادی، محمداحسان، استقامت در راه خدا و آثار آن، روزنامه کیهان، ۱۴۰۱/۹/۲
۱۰. پژوهشکده باقر العلوم، نقش عبادت و توکل در غلبه بر مشکلات، روزنامه کیهان، ۱۳۹۴/۳/۷
۱۱. ولی زاده، حمید، ربوبیت ولی الله، روزنامه کیهان، ۱۳۸۹/۰۸/۱۷
۱۲. سخنرانی آیت‌الله حسین مظاهری رئیس حوزه علمیه اصفهان، اخبار دین، قرآن و اندیشه در خبرگزاری تسنیم، ۲۴ اردیبهشت ۱۳۹۲
۱۳. خبرگزاری مهر، مقاله دین و اندیشه ۱۶ مرداد ۱۳۹۲، جایگاه مقام عبودیت در خلقت انسان/ کمال انسان در عبودیت است
۱۴. دانش نامه موضوعی قرآن، اطاعت، سایت ویکی فقه ۱، دی ۱۴۰۳
۱۵. ماهنامه طوبی، خدامحوری، سایت ویکی فقه، مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما، شماره ۲۵، ۱۴۰۳/۹/۵
۱۶. مجله فقه، دفتر تبلیغات اسلامی، برگرفته از مقاله فقه و زندگی، سایت ویکی فقه، ۶ دی ۱۴۰۳
۱۷. محدثی، جواد، رضا و تسلیم، سایت پرتال جامع علوم انسانی، ۱۴۰۳/۹/۱۲
۱۸. مصطفی جعفر پیشه‌فرد، «اطاعت: فرمانبرداری»، دائرة المعارف قرآن، شماره ۳، سال ۱۳۸۸